

CERV - Polgárok, egyenlőség, jogok és értékek program

RISKFREE 101049100: A nemi alapú erőszak áldozatainak támogatása, válasz a járvány okozta kihívásokra

Nők elleni erőszak a világjárvány idején

Magyarországi körkép az áldozatok helyzetéről, ellátásáról és a kockázatok értékeléséről

NANE
NŐK A NŐKÉRT EGYÜTT
AZ ERŐSZAK ELLEN EGYESÜLET

**Az Európai Unió
társfinanszírozásával**

Az Európai Bizottság kiadvány elkészítéséhez nyújtott támogatása nem minősül a tartalom jóváhagyásának, az kizárólag a szerzők nézeteit tükrözi, és a Bizottság nem tehető felelőssé a benne szereplő információk bármilyen felhasználásáért.

2022. december

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	3
2. MI A KOCKÁZATÉRTÉKELÉS.....	4
3. NEMZETKÖZI KERET	9
ENSZ	9
EURÓPA TANÁCS	13
A Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 ajánlása	13
Isztambuli egyezmény	16
Áldozati irányelv	21
4. NEMZETI KERET	30
A NŐK ELLENI ERŐSZAK GYAKORISÁGA ÉS JOGI KERETEZÉSE MAGYARORSZÁGON.....	30
A MEGLÉVŐ KERET ÉS A KOCKÁZATÉRTÉKELÉS VÉGREHAJTÁSA.....	32
5. A TÚLÉLŐ NŐKKEL VÉGZETT KUTATÁS EREDMÉNYEI: ÖSSZEFOGLALÓ, KÖVETKEZTETÉSEK.....	36
6. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK.....	39

1. BEVEZETÉS

Ez a kutatás az Európai Bizottság *Polgárok, egyenlőség, jogok és értékek* (CERV) programja által finanszírozott, 2022. április 15. és 2024. április 14. között megvalósuló projekt keretében készült, amelynek címe “A nemi alapú erőszak áldozatainak támogatása - válasz a járvány okozta kihívásokra (RISKFREE)”. A projektet a magyar NANE Egyesület (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület) négy másik ország nőszervezeteivel közös partnerségben valósítja meg. A partnerek a horvát Autonomna Zenska Kuca Zagreb - Zene Protiv Nasilja Nad Zenama (AZKZ, Autonóm Női Központ) és a Rosa (Női háborús áldozatok központja); a görög UWAH (Nőszervezetek Szövetsége - Syndesmos Melon Gynaikion Somateion Irakleioy Kai Nomoy Irakleioy), a szlovén DNK (Erőszakmentes Kommunikációért Egyesület - Drustvo Za Nenasilno Komunikacijo), valamint a szlovák Fenestra. A projekt célja a COVID-19 világjárvány alatt a nőket érő bántalmazás fokozott kockázati tényezőinek felmérése, és ezáltal a nők védelmének erősítése az ellenük irányuló erőszakkal szemben. A projekt részeként végzett kutatással együtt egy kockázatértékelési protokollt és módszertant is kidolgozunk annak érdekében, hogy a járvány során erőszakot túlélő nők számára biztosított legyen a folyamatos segítségnyújtás. Ezen kívül a partnerszervezetek minden résztvevő országban képzéseket tartanak az erőszakot túlélő nőknek támogatást nyújtó szakemberek számára a kockázatértékelési módszertanról. Végezetül a projektben résztvevő valamennyi országban figyelemfelkeltő kampányokat fogunk folytatni, amelyek zéró toleranciát hirdetnek a nők elleni erőszakkal szemben, és tájékoztatják a nőket a segítségkérés lehetőségeiről.

Jelen beszámoló bemutatja a nők elleni erőszak eseteire vonatkozó kockázatértékeléssel kapcsolatos nemzetközi normákat és kötelezettségeket, és ezek keretében a hazai szabályozást. A beszámoló alapján ajánlásokat fogunk tenni a nők elleni erőszak eseteiben érvényes leghatékonyabb kockázatértékelési eljárásokról.

A beszámoló első részében a kutatásban használt fontos fogalmak - mint például kockázatértékelés, kockázatkezelés és kockázatértékelési eszköz - definícióit és magyarázatát tárgyaljuk.

A beszámoló második része a nők elleni erőszakra vonatkozó kockázatértékeléssel kapcsolatos nemzetközi normáknak és a Magyarország által vállalt kötelezettségeknek az

elemzésére összpontosít. Felsoroljuk a vonatkozó nemzetközi dokumentumokat, amelyek a kockázatértékelést és a kockázatkezelést mint a nők elleni erőszak megelőzésének és a nők védelmének egyik fontos elemét emelik ki. A releváns elemzett dokumentumok a következők:

IV. A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésével foglalkozó bizottság által elfogadott általános ajánlások Tizenegyedik ülészak (1992) - 19. sz. általános ajánlás: Nők elleni erőszak; Európa Tanács Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 ajánlása a tagállamoknak, az Európa Tanács egyezménye a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről (Isztambuli Egyezmény) és magyarázó jelentés; az Isztambuli Egyezmény részes feleinek bizottságának nyilatkozata az Egyezménynek a COVID-19 világjárvány során történő végrehajtásáról és a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv.

A beszámoló harmadik része a magyarországi jogi keretet és az intézményrendszer által végzett kockázatértékeléssel és kockázatkezeléssel kapcsolatos normák megvalósulását tárgyalja. Ebben a részben azt elemezzük, hogy a nemzeti jogi környezet összhangban van-e a nemzetközi normákkal és kötelezettségekkel, valamint hogy az intézmények hogyan hajtják végre a kockázatértékelést a bántalmazást szenvedett nőkkel végzett munkájuk során.

Ezt követően összefoglaljuk a legfontosabb kutatási eredményeinket arról, hogy a bántalmazott nők milyen tapasztalatokat szereztek az intézményekkel és segítő szervezetekkel a világjárvány előtt és alatt. Végül pedig a kutatásunk alapján következtetéseket és ajánlásokat fogalmazunk meg.

2. MI A KOCKÁZATÉRTÉKELÉS?

Ebben a fejezetben a nők elleni erőszakkal kapcsolatos kockázatértékelés és kockázatkezelés kérdéseit tekintjük át. A fogalmi keret meghatározásában az egyik fő forrásunk a WAVE (Women Against Violence Europe - Európai Nők az Erőszak Ellen) PROTECT II c. dokumentuma (*Capacity Building in RISK Assessment and Safety Management to Protect High RISK Victims - Kapacitásfejlesztés a kockázatfelmérés és kockázatkezelés terén a kiemelt veszélyeztetettségű*

áldozatok védelmére).¹ Másik fő forrásunk a NANE és Patent egyesületek közös magyar nyelvű kiadványa, a *Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre* tárgyalja részletesen a megfelelő kockázatkezelést.²

A nők elleni erőszak eseteiben a kockázatkezelés kiemelt jelentőségű, mert segít azonosítani azokat az eseteket, amelyekben a nőket ismételt vagy súlyosbodó erőszak, súlyos sérülés vagy halál veszélye fenyegeti. A kockázatértékelés felméri annak a valószínűségét, hogy egy veszélyes viselkedés vagy esemény bekövetkezik, valamint annak gyakoriságát, valószínűsíthető hatását, és az érintettek körét. A kiemelt kockázatra való összpontosítás az áldozat számára szükséges szolgáltatások közötti fokozott együttműködést segíti elő azzal a céllal, hogy a szolgáltatásokat az áldozat szükségleteihez és az őt fenyegető veszélyhez igazítsa. A kockázatok idővel változhatnak. A körülmények megváltozásával az alacsony kockázatú esetek magas kockázatúvá válhatnak, ami már más megközelítést fog igényelni.

A kockázatértékelés előnyei:

- Közös alapot teremt az áldozat helyzetének megértéséhez
- Az áldozat egyéni helyzetének megfelelő ellátás biztosítása
- A biztonsági tervek összehangolása a kockázat szintjével és jellegével
- A különböző intézmények cselekvésének összehangolása összetett ügyekben is
- Segíthet az áldozat tudatosságát növelni az őt fenyegető veszélyekkel kapcsolatban

A WAVE a családon belüli erőszak fő kockázati tényezőinek általános megértésére építve speciális kockázatértékelési eszközöket dolgozott ki. Ezek az anyagok hangsúlyozzák, hogy a kockázatértékelés nem egyenlő a kockázat előrejelzésével, hiszen nem lehet megjósolni, mit fog tenni a bántalmazó. A cél a megelőzés, az áldozat veszélyeztetettségének csökkentése. A hangsúly a kockázatokon - eseteken és helyzeteken - van, amelyeket a szakemberek az áldozattal/túlélővel együtt értékelnek, és amelyek alapján biztonsági terveket dolgoznak ki.

A WAVE által kidolgozott PROTECT II alapján a családon belüli erőszak esetében öt fő előjele lehet a magas kockázatú bántalmazásnak:

¹http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTII_Risk_Assessment_and_Safety_2012_English.pdf

² NANE - Patent (2012): *Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre*. Budapest: Tűzhely Füzetek. <https://nane.hu/wp-content/uploads/Modszertani-utmutato.pdf>

1. Korábban elkövetett erőszakos cselekmények
2. Az áldozat veszélyérzete
3. Súlyosbító tényezők
4. Az erőszak fajtái és mintázata
5. Az elkövető attitűdjével és viselkedésével kapcsolatos kockázati tényezők

1. Korábban elkövetett erőszakos cselekmények

- 1.1. Korábbi nők elleni erőszak
- 1.2. Gyermek és más családtagok elleni erőszak
- 1.3. Általában véve erőszakos magatartás
- 1.4. A kiszabott távolsági végzés megsértése

2. Az áldozat veszélyérzete

A bántalmazott nő félelemérzete, mennyire érzi magát és a gyerekeit biztonságban, mennyire tartja valószínűnek az erőszak ismétlődését és súlyosbodását.

3. Kockáztató tényezők

- 3.1. Válás, szakítás
- 3.2. Gyermek felügyeleti joga és kapcsolattartása
- 3.4. Terhesség (a bántalmazások 30%-a a terhesség idején kezdődik)

4. Az erőszak fajtái és mintázata

- 4.1. Az erőszakos cselekmények súlyossága és gyakorisága
- 4.2. Fegyverbirtoklás, fegyverhasználat vagy azzal való fenyegetőzés

- 4.3. Kontrolláló magatartás, elszigetelés
- 4.4. Fenyegető zaklatás
- 4.5. Szexuális erőszak
- 4.6. Fenyegetőzés gyilkossággal, súlyos testi erőszakkal vagy súlyos kényszerítéssel
- 4.7. Fojtogatás

5. Az elkövető viselkedésével kapcsolatos kockázati tényezők

- 5.1. Alkohol és/vagy drogfüggőség
- 5.2. Túlzott féltékenység és birtoklási vágy
- 5.3. Mentális problémák, öngyilkossággal való fenyegetőzés és öngyilkossági kísérletek
- 5.4. Gazdasági stressz (az elkövető pénzügyi helyzetének változása)

Az előjelek listája a családon belüli erőszak eseteiben a lehetséges kockázati tényezők szisztematikus mérlegelésének eszköze. A leghatékonyabb változatokban a szakmai felmérés számításba veszi a túlélő veszélyérzetét is.

A kockázatértékelés legfontosabb alapelvei:

- A kockázatértékelést az áldozattal együtt kell elvégezni.
- Az áldozat kockázatértékelését komolyan kell venni (azzal együtt, hogy alábecsülheti az őt fenyegető veszélyt).
- A kockázatértékelés önmagában nem javítja a nők helyzetét és biztonságát. Ezért azt mindig biztonsági tervnek és kockázatkezelésnek kell követnie.
- A kockázatértékelést rendszeresen és szisztematikusán kell elvégezni.

Példák létező kockázatfelmérő eszközökre:

1. Veszélyfelmérés (DA - *Danger Assessment*)³ - 20 igen-nem kérdést tartalmaz a kockázati tényezőkre vonatkozóan, súlyozva. Négy kockázati szintet különít el. Az elmúlt évet naptár formájában tekinti át, a bántalmazás súlyosságát és gyakoriságát dokumentálva. Általában interjú formájában töltik ki az áldozattal közösen. Felméri a rendkívüli veszélyesség és a halálos erőszak kockázatát, és magában foglalja az áldozat tudatosítását, valamint a biztonságtervezést és a szolgáltatásnyújtást.

2. Rövid kockázatértékelés a kórházak sürgősségi osztályai számára - A DA rövidített változata, amely 5 kérdésből áll. Bármely három kérdésre adott pozitív válasz a súlyos testi sérülés magas kockázatát jelenti. Az interjút a sürgősségi osztály egészségügyi dolgozója veszi fel az áldozattal. Az eszközt a sürgősségi osztályok számára fejlesztették ki a súlyos sérülések vagy életveszélyes támadások kockázatának kitett áldozatok azonosítására.

3. CAADA DASH lista⁴ (CAADA - *Coordinated Actions Against Domestic Violence; DASH - Domestic abuse Stalking and Harassment and Honor Based Violence*) - 24 kérdést tartalmaz a kockázati tényezőkre vonatkozóan - 10 "igen" válasz már magas kockázatúnak minősül. Általában 14 vagy több igen válasz esetén szükséges több intézményre kiterjedő közös kockázatértékelést folytatni (MARAC: *Multi Agency Risk Assessment Conference*). A családon belüli erőszakot azonosító bármely szakember fel tudja venni az áldozattal az interjút. Az eszköz segítséget nyújt a szakembereknek a családon belüli erőszak, a szexuális zaklatás és fenyegető zaklatás kiemelt kockázatú eseteinek azonosításában. Segít eldönteni, hogy mely esetekben kell a többi intézménnyel közösen eljárni, és milyen egyéb intézkedésre lehet szükség.

A biztonsági tervezés meghatározza azokat a lépéseket, amelyeket az áldozat a biztonsága érdekében megtehet.

Az ellenőrző lista önmagában még nem értékelés. Az értékelés a szakember szaktudásának és tapasztalatának eredménye, aki megalapozott döntést tud hozni.

³ <https://www.dangerassessment.org/uploads/pdf/DAEnglish2010.pdf>

⁴ <https://www.safershetland.com/assets/files/RIC%20Without%20Guidance.pdf>

A szakmai értékelés:

- a legpontosabb és leghatékonyabb kockázati tényezőkre vonatkozó ismereteken és kutatásokon alapul.
- megfelelő interjúkészítési és információgyűjtési technikákon alapul.
- megfelelő képzettségen és iránymutatáson alapul.

Az értékelés nem szakszerű, ha a következőkre támaszkodik:

- Előítéletek
- Sztereotípiák
- Tévhitek
- Megalapozatlan tudás vagy információ

3. NEMZETKÖZI KERET

A kockázatértékelés fontos kérdés a nők erőszakkal szembeni védelmének folyamatában, amelyre nemzetközi megállapodások vonatkoznak. Ebben a részben bemutatjuk azokat a releváns dokumentumokat, amelyek előírják a szükséges intézkedéseket a nők és gyermekeik biztonsága és az újbóli áldozattá válás elleni védelem területén.

ENSZ

Az egyik legfontosabb ENSZ-dokumentum **A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979-es egyezmény, a CEDAW** (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*) és a hozzá kapcsolódó dokumentumok. *A nők elleni erőszakról* szóló 19. számú általános ajánlás kifejezetten a nők elleni erőszak kérdésével foglalkozik. A nők biztonságát és védelmét több helyen is megemlíti.

IV. A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásával foglalkozó Bizottság Általános ajánlásai. Tizenegyedik ülés (1992)

A nők elleni erőszakról szóló 19. számú általános ajánlást 1992-ben fogadták el.⁵ Ez volt az egyik első olyan nemzetközi dokumentum, amely a nők elleni erőszak kérdésével foglalkozott. A ratifikáló államok kötelesek jelentést tenni az ajánlás nemzeti szintű végrehajtásáról. A dokumentum arra kéri a részes államokat, hogy fordítsanak különös figyelmet a nők erőszakkal szembeni védelmére. Hangsúlyozza az áldozatoknak szóló speciális védő- és támogató szolgáltatások, valamint a túlélőknek támogatást nyújtó, képzett és érzékeny szakemberek szerepét. Az erőszak okainak és hatásainak kutatása fontos elem a nők elleni erőszak területén szükséges megoldásoknak. A kutatás segítségével kidolgozhatunk olyan eszközöket, amelyek a nők elleni erőszak felszámolásához vezetnek. Az egyik ilyen fontos eszköz a kockázatfelmérő eszköz, amelyre a következő konkrét ajánlások utalnak:

24. A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásával foglalkozó bizottság a következő ajánlásokat teszi:

(a) A részes államoknak megfelelő és hatékony intézkedéseket kell hozniuk a nemi alapú erőszak minden formájának leküzdésére, a közszférában és a magánszférában egyaránt;

(b) A részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a családon belüli erőszak és bántalmazás, a nemi erőszak, a szexuális támadás és más nemi alapú erőszak elleni törvények megfelelő védelmet nyújtsanak minden nőnek, és tiszteletben tartsák integritásukat és méltóságukat. Az áldozatok számára megfelelő védelmi és támogató szolgáltatásokat kell biztosítani. Az Egyezmény hatékony végrehajtásához elengedhetetlen az igazságügyi és bűnüldözési szervek és más köztisztviselők nemi egyenlőtlenségre érzékeny képzése;

(c) A részes államoknak ösztönözniük kell az erőszak mértékére, okaira és hatásaira, valamint az erőszak megelőzésére és kezelésére irányuló intézkedések hatékonyságára vonatkozó statisztikák és kutatások létrejöttét;

(...)

⁵ <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

(r) A családon belüli erőszak leküzdéséhez szükséges intézkedéseknek magukban kell foglalniuk:

Polgári jogi jogorvoslatot, szükség esetén büntetőjogi szankciókat; a családon belüli erőszak áldozatainak biztonságát és védelmét biztosító szolgáltatásokat, beleértve a menedékhelyeket, a tanácsadó és rehabilitációs programokat.

A CEDAW 19. számú általános ajánlását aktualizáló **35. számú általános ajánlást a nők elleni nemi alapú erőszakról** 2017-ben fogadta el a CEDAW-bizottság. Ez "kiegészíti és aktualizálja a részes államok számára a 19. általános ajánlásban foglalt iránymutatást, és azzal együtt értelmezendő"⁶. Az ajánlásban a "**nemi alapú, nők elleni erőszak**" kifejezés szerepel, amely nemcsak kifejezetten megnevezi a nemi egyenlőtlenséget mint a nők elleni erőszak okát és hatását, hanem "tovább erősíti az erőszaknak mint társadalmi (nem egyéni) problémának a megértését, amely átfogó társadalmi megoldásokat igényel, túl azon, hogy konkrét eseményekkel, egyéni elkövetőkkel és áldozatokkal/túlélőkkel foglalkozunk".⁷

A 35. általános ajánlás elismeri, hogy sok országban számos előrelépés történt a nők elleni nemi alapú erőszak elleni küzdelem terén. Ugyanakkor megállapítja, hogy "ezen előrelépések ellenére a **nők elleni nemi alapú erőszak** - függetlenül attól, hogy azt államok, kormányközi szervezetek vagy nem állami szereplők követik el, beleértve a magánszemélyeket és fegyveres csoportokat - **továbbra is minden országban elterjedt, és nagyfokú büntetlenséggel jár**".⁸

Az ajánlás megismétli továbbá, hogy a **nők elleni nemi alapú erőszakot az emberi jogok megsértéseként** kell kezelni, és kimondja, hogy "a nők nemi alapú erőszaktól mentes élethez való joga elválaszthatatlan más emberi jogoktól, és függ azok megvalósulásától, amilyen az élethez, egészséghez, szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog, a családon belüli egyenlőség és egyenlő védelem, a kínzástól, kegyetlen, embertelen vagy megalázó

⁶ A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény (CEDAW) 35. számú általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, II. cikk. Hatály, 8. bekezdés, 4. o., Egyesült Nemzetek Szervezete, 2017.

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf

⁷ CEDAW 35. számú általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, II. cikk. Hatály, (1) bekezdés. 9, 4. o., ENSZ, 2017.

⁸ CEDAW 35. számú általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, Bevezetés, (1) bekezdés. 6, 3. o., ENSZ, 2017.

bánásmódtól való mentesség, valamint a véleménynyilvánítás, a mozgás, a részvétel, a gyülekezés és az egyesülés szabadságának joga".⁹

Az ajánlások IV. cikkelye a nők elleni nemi alapú erőszak elleni küzdelem kulcsfontosságú területeivel - általános jogalkotási intézkedések, megelőzés, védelem, büntetőeljárás és büntetés - foglalkozik. Az általános jogalkotási intézkedések terén a Bizottság azt ajánlja a részes államoknak, "biztosítsák, hogy valamennyi jogrendszer, beleértve a plurális jogrendszereket is, védje a nők elleni nemi alapú erőszak áldozatait/túlélőit, és **biztosítsa** számukra az **igazságszolgáltatáshoz és a hatékony jogorvoslathoz való hozzáférést**".¹⁰

A megelőzés területén a részes államoknak ajánlott "**kötelező, ismétlődő és hatékony kapacitásfejlesztést, oktatást és képzést biztosítani az igazságszolgáltatás, az ügyvédek és a bűnüldöző szervek tagjai számára, beleértve az igazságügyi orvosszakértőket, a törvényhozókat és az egészségügyi szakembereket (...), hogy felkészítsék őket a nők elleni nemi alapú erőszak megfelelő megelőzésére és kezelésére**".¹¹

A képzés a hatékony védelem előfeltétele, amely a nők elleni nemi alapú erőszak természetrajzával - beleértve a párkapcsolati erőszakot is - és a hatalom és kontroll dinamikájával kapcsolatos legújabb ismereteket és bevált gyakorlatokat adja át.

Végül a védelem területére vonatkozó ajánlások kifejezetten ajánlják, hogy a részes államok hajtsanak végre számos proaktív intézkedést, például "**megfelelő és hozzáférhető védelmi mechanizmusok biztosítását a további vagy potenciális erőszak megelőzésére**, anélkül is, hogy az áldozatok/túlélők jogi lépéseket kezdeményeznének, valamint a fogyatékkal élő áldozatok számára jelentkező kommunikációs akadályokat felszámolva".

Az eljárásoknak magukban kell foglalniuk az azonnali kockázatértékelést és védelmet, amely hatékony intézkedések széles körét foglalja magában, valamint adott esetben a kilakoltatási, védelmi, távoltartási végzések kibocsátását és nyomon követését az állítólagos

⁹ CEDAW 35. számú általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, II. cikk. Hatály, (1) bekezdés. 15, 6. o., ENSZ, 2017.

¹⁰ CEDAW 35. sz. általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, IV. cikk. Ajánlások, A. Általános jogalkotási intézkedések, 29. bekezdés, 11. o., ENSZ, 2017.

¹¹ CEDAW 35. sz. általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, IV. cikk. Ajánlások, B. Megelőzés, (1) bekezdés. 30. e) pont, 14. o., ENSZ, 2017.

elkövetőkkel szemben, beleértve a megfelelő szankciókat a szabályok be nem tartása esetén. A védelmi intézkedéseknek el kell kerülniük, hogy indokolatlan pénzügyi, bürokratikus vagy személyes terhet rójanak az áldozattá/túlélővé vált nőkre. Az elkövetők vagy feltételezett elkövetők jogait vagy követeléseit a bírósági eljárás során és azt követően, beleértve a tulajdonjogot, a magánéletet, a gyermekfelügyeletet, a láthatást, a kapcsolattartást és a látogatást a nők és gyermekek élethez és testi, szexuális és lelki épséghez való emberi jogainak fényében kell meghatározni, és a gyermek mindenképp felett álló érdekének elvét kell alkalmazni".¹²

Európa Tanács

A Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 ajánlása

2002. április 30-án az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta a Rec(2002)5 számú Ajánlást a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről.¹³ Az ajánlás hivatkozik a nők elleni erőszakkal kapcsolatos korábbi nemzetközi és uniós dokumentumokra. Bár a dokumentum *önmagában* nem tárgyalja a kockázatértékelést, számos, a kockázatértékeléssel kapcsolatos pontot tartalmaz.

Intézményi cselekvési tervek kidolgozását ajánlja (IV): A tagállamok "Ösztönözzenek minden jelentős intézményt, amely a nők elleni erőszakkal foglalkozik (a rendőrséget, az egészségügyi és szociális szakmákat) olyan közép- és hosszútávú koordinált akciótervek kidolgozására, melyek gondoskodnak az erőszak megelőzését és az áldozatok védelmét célzó tevékenységekről". A függelék számos ajánlást sorol fel az áldozatok biztonságának elvét követve, és különös hangsúlyt fektet a szakemberek képzésére.

3. A tagállamok vezessenek be, és - amennyiben szükséges - fejlesszék tovább és/vagy tökéletesítsék a meglévő erőszak elleni nemzeti politikákat, az alábbiakra alapozva:

a. az áldozatok maximális biztonsága és védelme;

¹² CEDAW 35. sz. általános ajánlása a nők elleni nemi alapú erőszakról, IV. cikk. Ajánlások, C. Védelem, (1) bekezdés. 31. a) pont, 15. o., ENSZ, 2017.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:296E:0026:0033:HU:PDF>, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612

b. a viktimizált nők megerősítése olyan optimális támogatási és segítő struktúrákkal, melyek elkerülik a másodlagos viktimizációt;

(...)

e. a nők elleni erőszakkal szembekerülő szakemberek speciális képzésének biztosítása;

(...)

8. foglalják bele a rendőrség, az igazságszolgáltatási, az egészségügyi és szociális területen dolgozók alapképzési programjába a családon belüli erőszakkal s úgyszintén a nők ellen irányuló erőszak minden egyéb formájával kapcsolatos bánásmód elemeit;

9. foglaljanak bele e szakemberek szakképzési programjába információt és képzést annak érdekében, hogy megismerjék annak módját és eszközeit, hogy ismerjék fel és hogyan kezeljék a krízishelyzeteket, illetve azzal a céllal, hogy (tovább)fejlesszék az áldozatok fogadását, meghallgatását és a tanácsadást;

10. ösztönözzék a fent említett szakembereket speciális képzési programokban való részvételre, integrálva utóbbi programokat az előmeneteli rendszerbe;

11. ösztönözzék a nők elleni erőszakkal kapcsolatos kérdések befoglalását a bírák képzési programjába;

12. ösztönözzék az önszabályozó szakmákat, mint például a terapeuták, hogy fejlesszenek ki stratégiákat a szexuális abúzus ellen, melyet elkövethetnek hatalmi pozícióban lévő személyek

A függelék további pontjai olyan konkrét területeket tárgyalnak, amelyeken a tagállamok javíthatnának a nők elleni erőszakkal szembeni fellépésen, és amelyek a kockázatértékelés elemeit tartalmazzák. A *bírósági eljárások* terén ajánlott, hogy "tegyenek meg minden szükséges lépést annak biztosítására, hogy az eljárások minden szakaszában az áldozatok fizikai és pszichológiai állapotát figyelembe vegyék, és az áldozatok egészségügyi és pszichológiai ellátásban részesülhessenek".

Az áldozatoknak nyújtott segítség és védelem (befogadás, kezelés és tanácsadás) területén az ajánlások azt tárgyalják, hogy a bűnüldöző szerveknek hogyan kell bánniuk az erőszak

áldozataival a másodlagos (újra)viktimizáció megelőzése érdekében. A női áldozatokon túl a gyermekek igényeit is tárgyalják.

A tagállamok

29. biztosítsák, hogy a rendőrség és az egyéb jogalkalmazó szervek megfelelő módon, az ember és a méltóság tiszteletben tartásán alapulva fogadják, kezeljék és segítsék tanácsokkal az áldozatokat, valamint a panaszokat bizalmasan kezeljék; az áldozatokat késedelem nélkül, speciálisan képzett személyzet hallgassa meg, olyan helyszínen, mely alkalmas arra, hogy biztosítsa az áldozat és a rendőr közötti bizalmas kapcsolat kialakítását, s ha lehetséges, az erőszak áldozatai számára biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy amennyiben úgy kívánják, nőnemű rendőr hallgassa meg őket;

30. e célból tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy növeljék a rendőrnők számát minden felelősségi szinten;

(...)

33. tegyenek meg minden szükséges intézkedést annak biztosítására, hogy egyetlen áldozat sem szenvedjen el másodlagos (re)viktimizációt, illetve ne éljen át a nemek egyenlősége iránt érzékenységet nem mutató bánásmódot a segítségnyújtásért felelős rendőrség, egészségügyi és szociális szakma részéről, illetve az igazságszolgáltatási alkalmazottak részéről.

Összefoglalva, a Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 ajánlása arra ösztönzi a tagállamokat, hogy a nők biztonságát helyezték előtérbe a megelőzés és az áldozatok támogatása során, főként szakmai képzések és érzékeny jogi eljárások révén. Nem foglalkozik külön a kockázatértékeléssel, de azt ajánlja az intézményeknek, hogy készítsenek összehangolt cselekvési terveket.

Isztambuli egyezmény

Az Európa Tanács egyezménye a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről¹⁴

Az Isztambuli Egyezményt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2011. április 7-én fogadta el. Az Egyezményt 2011. május 11-én nyitották meg aláírásra a Miniszteri Bizottság 121. ülésén Isztambulban. Andorra 2014. április 22-ei ratifikációját követően, augusztus 1-jén lépett hatályba.

Magyarország 2014-ben írta alá az egyezményt. A női jogvédők hiába követelik a ratifikálást. A magyar parlament 2020 májusában végül teljesen elutasította az egyezményt. Arra hivatkozva léptek ki belőle, hogy a magyar jogszabályok elegendőek, valamint hogy az egyezmény lehetővé tenné, hogy a "gender ideológia" és a migráció teret nyerjen Magyarországon.

Az Isztambuli Egyezmény 51. cikke tárgyalja a kockázatértékelést és a kockázatkezelést.

51. cikk - Kockázatértékelés és kockázatkezelés

1. A részes felek megteszik a szükséges jogalkotási vagy más intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy minden érintett hatóság értékelje az emberi életet fenyegető kockázatokat, a helyzet súlyosságát és az erőszak ismételt elkövetésének kockázatát a kockázatok kezelése, illetve szükség esetén koordinált biztonság és támogatás nyújtása céljából.

2. A részes felek megteszik a szükséges jogalkotási vagy más intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy az 1. bekezdésben említett értékelés a nyomozás minden szakaszában és a védelmi intézkedések alkalmazásakor kellőképpen figyelembe vegye azt, hogy a jelen Egyezmény hatálya alá tartozó erőszakos cselekmények elkövetői rendelkeznek-e lőfegyverekkel vagy van-e azokhoz hozzáférésük.

Az 51. cikk meghatározza, hogy a részes államok kötelesek meghozni a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket annak biztosítására, hogy a nők erőszakkal szembeni védelmét célzó intézkedések előfeltételeként elvégezzék az életveszélynek, a helyzet súlyosságának és az ismételt erőszak kockázatának értékelését. A cikk első bekezdése meghatározza azokat az

¹⁴ <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/isztambuli-egyezmeny-forditas-nane-patent-ne-2017-hu.pdf>;
<https://rm.coe.int/168008482e>

elemeket, amelyeket meg kell tenni a nők védelme érdekében a súlyos, akár halálos következményekkel járó erőszakkal szemben. Ezek a lépések a következők:

- Jogalkotási és egyéb intézkedések, amelyek biztosítják a kockázatértékelés végrehajtását minden egyes erőszakról szóló bejelentés esetében, kockázatértékelési eszköz alkalmazásával. A kockázatértékelési eszközt a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak eseteiben standard eljárásként kell létrehozni és alkalmazni.
- A kockázatértékelés elvégzése után kockázatkezelést kell végezni, védelmet és támogatást kell nyújtani az erőszakot túlélő nőknek, valamint megfelelő bánásmóddal és az elkövető megbüntetésével véget kell vetni az erőszaknak.
- A harmadik elem a nők elleni erőszak elleni küzdelemben érdekelt felek közötti együttműködés minden egyes esetben. A nők elleni erőszak ügyében érintett valamennyi érdekelt fél között összehangolt információcsere és egységes együttműködés szükséges.

A második bekezdésben különös hangsúlyt kap az erőszakot elkövetők fegyvertartása vagy fegyverhez való hozzáférése. Az erőszak elkövetőjének fegyvertartása vagy fegyverhez való hozzáférése az (1) bekezdésben kifejtett értékelés fontos eleme, amit a nyomozás és a védelmi intézkedések alkalmazásának minden szakaszában figyelembe kell venni.

Az 51. cikk tartalmát az *Európa Tanács nők elleni erőszak és családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezményének magyarázó jelentése* is ismerteti, amely magyarázatot ad az áldozatok biztonságával, valamint az érintett szereplők kötelezettségeivel és szerepével kapcsolatos kérdésekre.

Magyarázó jelentés az Európa Tanács nők elleni erőszak és családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezményéhez¹⁵

51. cikk - Kockázatértékelés és kockázatkezelés

260. Az egyezmény hatálya alá tartozó erőszak minden formája esetén az áldozat biztonsága kell, hogy a beavatkozás középpontjában álljon. Ez a cikk ezért azt a kötelezettséget állapítja meg, hogy valamennyi érintett hatóság - nem korlátozódva a rendőrségre - hatékonyan értékelje és dolgozzon ki tervet az adott áldozatot fenyegető biztonsági kockázatok

¹⁵ <https://rm.coe.int/1680a48903>

kezelésére, eseti alapon, szabványosított eljárás szerint, egymással együttműködve és összehangolva.

Sok elkövető súlyos erőszakkal, akár halállal is fenyegeti áldozatát, és a múltban is súlyos erőszaknak tette ki áldozatát. Ezért alapvető fontosságú, hogy minden kockázatértékelés és kockázatkezelés figyelembe vegye az ismételt erőszak, különösen a halálos erőszak valószínűségét, és megfelelően értékelje a helyzet súlyosságát.

261. E rendelkezés célja annak biztosítása, hogy a magas kockázatú áldozatok védelme érdekében hatékony, több ügynökséget tömörítő szakemberhálózat jöjjön létre. A kockázatértékelést tehát a megállapított kockázat kezelése céljából kell elvégezni, azáltal, hogy az érintett áldozat számára biztonsági tervet dolgoznak ki, hogy szükség esetén összehangolt biztonságot és támogatást tudjanak számára nyújtani.

262. Fontos azonban annak biztosítása, hogy a további erőszak kockázatának felmérésére és kezelésére hozott intézkedések mindenkor lehetővé tegyék a vádlott jogainak tiszteletben tartását. Ugyanakkor kiemelkedően fontos, hogy az ilyen intézkedések ne súlyosbítsák az áldozatot érő sérelmeket, és hogy a nyomozás és a bírósági eljárás ne vezessen másodlagos viktimizációhoz.

263. A (2) bekezdés kiterjeszti azt a kötelezettséget, hogy a cikk első bekezdésében említett kockázatértékelés során megfelelően figyelembe kell venni az elkövetők lőfegyverrel való rendelkezésére vonatkozó megbízható információkat. Az elkövetők lőfegyverrel való rendelkezése nemcsak az áldozatok feletti ellenőrzés erőteljes eszközét jelenti, hanem növeli az emberölés kockázatát is. Ez különösen igaz a konfliktus utáni helyzetekben vagy olyan országokban, ahol a fegyvertartásnak hagyománya van, ami az elkövetők számára nagyobb hozzáférést biztosíthat ezekhez a fegyverekhez. A nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak legsúlyosabb eseteit minden országban lőfegyverrel követik el. Ezért a tervezet kidolgozói elengedhetetlennek tartották, hogy a felek kötelesek legyenek biztosítani, hogy az áldozatot fenyegető kockázatok értékelésénél az áldozatok biztonságát garantálva a nyomozás és a védelmi intézkedések alkalmazásának minden szakaszában szisztematikusan figyelembe vegyék, hogy az elkövető legálisan vagy illegálisan rendelkezik-e lőfegyverrel, vagy hozzáfér-e ahhoz. Például a távoltartási végzések kibocsátása során, valamint az Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak bármely formája miatt hozott büntetőítéleteket követő

ítélelhezatal során a felek a nemzeti jogrendszerükön belül elfogadhatnak olyan intézkedéseket, amelyek szükségesek lehetnek a lőfegyverek és lőszer azonnali elkobzásához. Ezen túlmenően, annak érdekében, hogy a rendelkezés az összes olyan fegyverre kiterjedjen, amelyek súlyos erőszakos cselekmények során felhasználhatók, különösen a harci típusú késekre, a részes feleket arra ösztönzik, hogy amennyire lehetséges, vegyék figyelembe az ilyen fegyverek birtoklását vagy az azokhoz való hozzáférést.

Az 51. cikk az áldozat biztonságát helyezi minden beavatkozás során az első helyre. Minden érintett hatóságnak hatékonyan kell értékelnie és megterveznie eseti alapon az egyes áldozatok biztonsági kockázatainak kezelésére vonatkozó tervet. Fontos megjegyezni, hogy ez a kötelezettség nem korlátozódik a rendőrségre. Minden más érintett szereplőt is be kell vonni ezekbe a folyamatokba.

Az Egyezmény az összes érdekelt fél közötti együttműködést a kockázatok hatékony kezelésének és az áldozatok biztonságának fontos tényezőjeként ismeri el. A rendelkezés célja, hogy a magas kockázatú áldozatok védelme érdekében hatékony, több ügynökséget tömörítő szakértői hálózatot hozzanak létre. A helyzet hatékony kezelésének előfeltétele kell, hogy legyen a kockázatértékelési eszköz kifejlesztése és egységes használata. A kockázatértékelést azzal a céllal kell elvégezni, hogy az azonosított kockázatot az egyes áldozatokra vonatkozó biztonsági terv kidolgozásával kezeljék, hogy szükség szerint összehangolt biztonságot és támogatást nyújtsanak. Ezért az eljárást a folyamatba bevont valamennyi érdekelt féllel együttműködve és összehangolva, szabványosított eljárás-ként kell kidolgozni és végrehajtani. Az Isztambuli Egyezményben meghatározott, a nők elleni erőszak eseteire vonatkozó kockázatértékelési eszközt kell használni a nők további erőszakkal szembeni hatékony védelmének, a túlélő nők másodlagos áldozattá válásának megelőzésének és az erőszak hosszú távú megszüntetésének érdekében. Minden kockázatértékelésnél figyelembe kell venni a következő kulcsfontosságú elemeket: az ismételt erőszak, különösen az életveszély valószínűsége, valamint a helyzet súlyosságának megfelelő értékelés.

A másodlagos áldozattá válás áldozatainak védelme során nagy jelentőséggel bír, hogy a megtett intézkedések ne súlyosbítsák az áldozat által az eljárás bármely szakaszában - beleértve a nyomozást és a bírósági eljárást is - tapasztalt sérelmeket.

Az indokolás (263. o.) szerint a lőfegyver birtoklása az elkövetőnél nemcsak az áldozat feletti ellenőrzés erőteljes eszköze, hanem növeli a gyilkosság kockázatát is. Ez különösen igaz a konfliktus utáni országokban. Ezért a hatóságoknak biztosítaniuk kell a lőfegyverek és lőszeresek, valamint az erőszakos esetekben használható egyéb fegyverek, különösen a harci kések azonnali elkobzását, amikor egyéb védelmi intézkedések esetén kiutasítási vagy távoltartási végzést adnak ki.

Az Európa Tanácsnak a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezménye (Isztambuli Egyezmény) részes feleinek bizottságának nyilatkozata az egyezménynek a COVID-19 világjárvány során történő végrehajtásáról¹⁶

Az Európa Tanács a COVID-19 járványra és annak a nők elleni erőszakra gyakorolt következményeire reagálva külön dokumentumot adott ki az Isztambuli Egyezményhez csatolva. Az *Európa Tanács nők elleni erőszak és családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezménye (Isztambuli Egyezmény) részes feleinek bizottsága* 2020. április 20-án adta ki az *egyezménynek a COVID-19 világjárvány idején történő végrehajtásáról szóló nyilatkozatát*. A bevezető részben a COVID-19 világjárványnak a nők elleni erőszak problémájára gyakorolt negatív hatását, valamint a nők és lányok erőszaknak való kitettségének fokozott kockázatát emelik ki. A dokumentum emlékeztet az új kihívások integratív megközelítésének fontosságára.

"A COVID-19 világjárvány idején meghozandó lehetséges intézkedések és fellépések" című mellékletben az Isztambuli Egyezmény kiválasztott rendelkezései között az egyik kiemelt cikk a kockázatértékelésre és a kockázatkezelésre vonatkozik:

- 51. cikk (Kockázatértékelés és kockázatkezelés): A világjárvány idején továbbra is alapvető fontosságú az áldozatok helyzetének súlyosságát és az ismételt erőszak kockázatát felmérni. A lehető legnagyobb mértékben és a fertőzés megelőzését szolgáló óvintézkedések megléte esetén a magas kockázatú esetekben továbbra is az előzetes letartóztatás marad az előnyben részesített megoldás. Amennyiben a világjárvány következtében az elkövető szabadságvesztésének és az előzetes letartóztatásnak az alternatíváihoz folyamodnak, nem

¹⁶<https://rm.coe.int/declaration-committee-of-the-parties-to-ic-covid-/16809e33c6n-cases-of-violence-against-women>

szabad az áldozat tájékoztatása és az áldozat biztonságára gyakorolt következmények értékelése nélkül dönteni.

Ez a cikk rávilágít a COVID-19 világjárvány körülményei között a nők elleni erőszakos esetek kockázatértékelésének fontosságára. A nők elleni erőszak magas kockázatú eseteiben az erőszak elkövetőjének őrizetbe vétele olyan védelmi intézkedésként kerül hangsúlyozásra, amelyet a COVID-19 korlátozásával kapcsolatos valamennyi egészségügyi intézkedés tiszteletben tartása mellett kell végrehajtani. Azokban az esetekben, amikor ez a világjárvány miatt nem lehetséges, minden döntést értékelni kell, és erről tájékoztatni kell az áldozatokat.

Áldozati irányelv

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.¹⁷

Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények sértettjeinek jogai, támogatása és védelme területén alkalmazandó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB európa tanácsi kerethatározat felváltásáról (a továbbiakban: áldozatokról szóló irányelv) meghatározza azokat a jogokat, amelyeket a bűncselekmények sértettjei számára a büntetőeljárás során biztosítani kell. Az áldozatokról szóló irányelvvel összhangban az egyéni értékelés célja a konkrét védelmi szükségletek azonosítása, valamint annak megállapítása, hogy a sértettek különleges kiszolgáltatottságuk miatt részesülnének-e és milyen mértékben különleges intézkedésekben a büntetőeljárás során, valamint a másodlagos és ismételt viktimizáció, megfélemlítés és megtorlás megelőzése érdekében.

Az áldozatok kockázatértékeléséről szóló irányelv 22. cikke kimondja:

Az áldozatok egyéni értékelése specifikus védelmi szükségleteik meghatározása érdekében

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HU>, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>

(1) A tagállamok biztosítják, hogy a nemzeti eljárásokkal összhangban az áldozatokra vonatkozóan megfelelő időben egyéni értékelés készüljön a specifikus védelmi szükségleteik meghatározása és annak megállapítása céljából, hogy a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés és a megtorlás különös kockázatának való kitettségük miatt vonatkoznak-e rájuk a 23. és 24. cikkben foglalt, a büntetőeljárás során alkalmazandó különleges intézkedések, és ha igen, milyen mértékben.

(2) Az egyéni értékelés során különösen az alábbiakat kell figyelembe venni:

- a) az áldozat személyes jellemzői;
- b) a bűncselekmény típusa vagy természete; továbbá
- c) a bűncselekmény körülményei.

(3) Az egyéni értékelés keretében különös figyelmet kell fordítani azon áldozatokra, akik a bűncselekmény súlya folytán jelentős sérelmet szenvedtek; azon áldozatokra, ahol az őket érintő bűncselekményt előítéleten vagy megkülönböztetésen alapuló indítékkal követték el, és amely különösen személyes jellemzőikhez köthető; azon áldozatokra, akik az elkövetőhöz fűződő kapcsolatuk vagy a tőle való függőségük okán különösen veszélyeztetettek. Ezzel összefüggésben kellően tekintetbe kell venni a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az emberkereskedelem, a nemi alapú erőszak, a hozzátartozók közötti erőszak, a szexuális erőszak vagy a szexuális kizsákmányolás és a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait, valamint a fogyatékossgal élő áldozatokat.

(4) Ezen irányelv alkalmazásában a gyermek áldozatokról a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés és a megtorlás kockázata miatti sérülékenységük okán vélelmezni kell, hogy specifikus védelmi szükségleteik vannak. A gyermek áldozatok esetében e cikk (1) bekezdése szerinti egyéni értékelést kell elvégezni annak megállapítása céljából, hogy vonatkoznak-e rájuk a 23. és 24. cikkben foglalt különleges intézkedések, és ha igen, milyen mértékben.

(5) Az egyéni értékelés terjedelme hozzáigazítható a bűncselekmény súlyához, valamint az áldozatok által elszenvedett nyilvánvaló sérelem mértékéhez.

(6) Az egyéni értékeléseket az áldozatok szoros bevonásával kell elvégezni, aminek során figyelembe kell venni a kívánságaikat, beleértve azt is, ha nem kívánják a 23. és 24. cikk szerinti különleges intézkedéseket igénybe venni.

(7) Az egyéni értékelés alapjául szolgáló körülmények jelentős mértékű megváltozása esetén a tagállamok biztosítják, hogy az egyéni értékelést a büntetőeljárás során aktualizálják.

Az áldozatok egyéni értékelésének célja annak meghatározása, hogy az áldozatoknak milyen segítségre van szükségük, és milyen védelmi szükségleteik vannak (az áldozatokról szóló irányelv a "speciális védelmi szükségletek" kifejezést használja). Egyéni értékelésről van szó, ami azt jelenti, hogy az értékelést készítő hatóságnak egy konkrét esetből kell kiindulnia, és az értékelés során figyelembe kell vennie az áldozatot fenyegető konkrét veszélyt. Helytelen lenne azt feltételezni, hogy a vagyon elleni bűncselekmények áldozatainak nincsenek különleges védelmi szükségleteik, míg az erőszakos elemeket tartalmazó bűncselekmények áldozatainak mindig vannak ilyen szükségleteik. Azt, hogy az egyes áldozatoknak milyen szükségleteik vannak, és melyek a legmegfelelőbb intézkedések a védelmükre és a másodlagos áldozattá válás megelőzésére, az egyedi eset összes körülményére kell alapozni.

Az áldozatokról szóló irányelv előírja, hogy értékelni kell az áldozat személyes jellemzőit, a bűncselekmény típusát és a bűncselekmény elkövetésének körülményeit. Az egyéni értékelést készítő intézménynek értékelnie kell mind az objektív tényezőket, amelyek veszélyeztethetik az áldozatot (pl. a bűncselekmény típusa), mind a szubjektív tényezőket (Képes-e az áldozat megvédeni magát, vagy szüksége van a kormányzati és nem-kormányzati szervezetek segítségére?; Lehetővé teszik-e a körülmények, hogy az elkövető továbbra is fenyegetse az áldozatot?). Az áldozatokról szóló irányelv különleges figyelmet szentel azoknak az áldozatoknak:

- akik előítéleten alapuló vagy diszkriminatív indítékkal elkövetett bűncselekményt szenvedtek el, amely különösen személyes jellemzőikhez kapcsolódhat,
- akik az elkövetővel való kapcsolatuk vagy a tőle való függőségük miatt különösen kiszolgáltatottak,
- akik a bűncselekmény súlyossága miatt jelentős kárt szenvedtek.

A fent említett körülményekkel összefüggésben az áldozatokról szóló irányelv külön kiemeli a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az emberkereskedelem, a nemi alapú erőszak, a

párkapcsolati erőszak, a szexuális erőszak, a kizsákmányolás vagy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait, valamint a fogyatékkal élő áldozatokat.

Az áldozatokról szóló irányelv különös figyelmet fordít a gyermekekkel való bánásmódra. Úgy ítéli meg, hogy a kiskorú áldozatnak különleges védelmi szükségletei vannak, és egyéni értékelést kell végezni annak érdekében, hogy a büntetőeljárás során az érdekeik védelmét szolgáló intézkedéseket lehessen végrehajtani.

Az áldozatokról szóló irányelv tehát megállapítja a hatóság kötelezettségét az egyéni értékelés elvégzésére, de iránymutatást is ad - annak meghatározására, hogy mely körülmények fontosak az egyéni értékelés elkészítésekor. Az áldozatokról szóló irányelv nem írja elő az egyéni értékelés elkészítésének folyamatát; nem határozza meg, hogy az egyéni értékelést a folyamat mely szakaszában kell elkészíteni (csak azt határozza meg, hogy az értékelést "időben" kell elkészíteni). Tekintettel az egyéni értékelés céljára, az értékelést a folyamat lehető legkorábbi szakaszában kell elkészíteni, lehetőleg az áldozatnak a kormányzati vagy nem-kormányzati hatóságokkal való első kapcsolatfelvételekor. Nincs meghatározva, hogy melyik intézménynek kell elkészítenie az értékelést, illetve hogy mely szakértőknek kell részt venniük az értékelés elkészítésében. Mivel az áldozatokról szóló irányelv meghatározza a bűncselekmények áldozatainak jogait, ésszerű, hogy az egyéni értékelést olyan intézménynek kell elkészítenie, amely részt vesz a büntetőeljárásban vagy kapcsolódik ahhoz; ha lehetséges, más, az áldozatnak segítséget nyújtó intézmények részvételével. Azt sem határozza meg, hogy az egyéni értékelést hogyan kell elvégezni (kérdőív segítségével, írásban vagy csak szóban).

Az áldozatokról szóló irányelv kimondja, hogy szorosan együtt kell működni az áldozattal, és figyelembe kell venni az áldozat szükségleteit, képességeit és kívánságait. Az egyéni értékelés nem lehet formáság, hanem az áldozattal folytatott beszélgetésen kell alapulnia. Csak így érhető el a másodlagos és újbóli áldozattá válás megelőzése. Az áldozatokról szóló irányelv azt is előírja, hogy az egyéni értékelést az eljárás során aktualizálni kell, ha az értékelés alapját képező elemek megváltoznak.

Az egyéni értékelés alapján határozzák meg a büntetőeljárás során a sértettek javára hozott intézkedéseket. Magukat az intézkedéseket és a végrehajtásukra vonatkozó korlátozásokat az áldozatokról szóló irányelv 23. cikke határozza meg:

23. cikk

A specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok védelemhez való joga a büntetőeljárás során

(1) A védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban, a tagállamok biztosítják, hogy a specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok, akik a 22. cikk (1) bekezdése szerinti egyéni értékelés eredményeként meghatározott különleges intézkedéseket vehetnek igénybe, igénybe vehessék az e cikk (2) és (3) bekezdésében megállapított intézkedéseket. Az egyéni értékelést követően tervezett különleges intézkedést nem kell biztosítani abban az esetben, ha az operatív vagy gyakorlati kényszerítő körülmények alapján lehetetlen, vagy ha az áldozat kihallgatására sürgős szükség van, és ennek elmulasztása sérelmet okozhat az áldozatnak vagy egy másik személynek, illetőleg veszélyeztetheti az eljárás menetét.

(2) A bünygyi nyomozások során a következő különleges intézkedéseket kell biztosítani a 22. cikk (1) bekezdésével összhangban meghatározott, specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok számára:

- a) az áldozat kihallgatását az e célra kialakított vagy átalakított helyiségekben végzik;
- b) az áldozat kihallgatását erre kiképzett szakemberek révén vagy azok segítségével végzik;
- c) az áldozat valamennyi kihallgatását ugyanazon személyek végzik, kivéve, ha ez ellentétes a hatékony igazságszolgáltatással;
- d) a szexuális erőszak, a nemi alapú erőszak és a hozzátartozók közötti erőszak áldozatainak valamennyi kihallgatását – kivéve, ha azt ügyész vagy bíró végzi – az áldozattal azonos nemű személy végzi, ha az áldozat úgy kívánja, feltéve, hogy ez nem veszélyezteti a büntetőeljárást.

(3) A bírósági eljárások során az alábbi intézkedéseket kell biztosítani a 22. cikk (1) bekezdésével összhangban meghatározott, specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok számára:

- a) olyan intézkedések, amelyeknek célja a tanúvallomás során az áldozat és az elkövető közötti vizuális kapcsolat elkerülése, például a bizonyítékok szolgáltatása során is, megfelelő

módszerek alkalmazásával, beleértve a megfelelő kommunikációs technológia alkalmazását is;

b) olyan intézkedések, amelyeknek célja az áldozatok meghallgatása, anélkül, hogy jelen lennének a tárgyalóteremben, így különösen megfelelő kommunikációs technológiák felhasználása útján;

c) olyan intézkedések, amelyeknek célja az áldozat magánéletére vonatkozó és a bűncselekményhez nem kapcsolódó szükségtelen kérdések mellőzése; továbbá

d) olyan intézkedések, amelyeknek lehetővé teszik a tárgyalásnak a nyilvánosság kizárásával történő megtartását.

24. cikk

A gyermek áldozatok védelemhez való joga a büntetőeljárás során

(1) A 23. cikkben megállapított intézkedéseken felül a tagállamok biztosítják, hogy amennyiben az áldozat gyermek,

a) a bűnügyi nyomozás során a gyermek áldozat valamennyi kihallgatásáról audiovizuális felvétel készülhessen, és e rögzített kihallgatások bizonyítékként felhasználhatók legyenek a büntetőeljárás során;

b) bűnügyi nyomozás és a per során az illetékes hatóságok – az áldozatoknak az adott büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepével összhangban – speciális képviselőt nevezzenek ki a gyermek áldozat számára, amennyiben a nemzeti jognak megfelelően a szülői felügyeleti jogot gyakorló személyeket – a köztük és a gyermek áldozat közötti érdekellentét miatt – kizárták a gyermek áldozat képviseletéből, vagy amennyiben a gyermek áldozatnak nincs kísérője, illetve elszakadt a családjától;

c) amennyiben a gyermek áldozat ügyvéd igénybevételére jogosult, a gyermek jogosult jogi tanácsadásra és a nevében eljáró jogi képviselethez azokban az eljárásokban, amelyekben érdekellentét áll vagy állhat fenn a gyermek áldozat és a szülői felügyeleti jogot gyakorló személyek között.

Az első albekezdés a) pontja szerinti audiovizuális felvételekre és az azok felhasználására vonatkozó eljárási szabályokat a nemzeti jog határozza meg.

(2) Amennyiben az áldozat életkora bizonytalan, és okkal feltételezhető, hogy az áldozat gyermek, akkor ezen irányelv alkalmazásában az áldozat gyermekkorúságát vélelmezni kell.

Az európai irányelvek minimumszabályokat határoznak meg, amelyeket a tagállamoknak át kell ültetniük nemzeti jogrendszerükbe. A tagállamok az áldozatokról szóló irányelvet is úgy ültetik át nemzeti jogrendszerükbe, ahogyan az az áldozatok jogainak védelmét szolgáló, már meglévő rendszerüknek a legmegfelelőbb. A szabályozás átültetésekor azonban eltérhetnek (vagy el kell térniük) az áldozatokról szóló irányelv céljától, és konkrétan: az egyéni értékelés összeállításának céljától.

Az egyéni értékelést azonnal el kell készíteni, amint az a büntetőeljárás során lehetséges (egyes országok jogszabályban rögzítették azt a kötelezettséget, hogy az egyéni értékelést a hatóságnak a sértettel vagy a rendőrökkel, illetve a bűncselekmények sértettjeit segítő szolgálatokkal való első kapcsolatfelvételekor, a büntetőeljárás kezdetén el kell készíteni). Csak így biztosítható, hogy a büntetőeljárás minden további szakaszában a védelmi intézkedéseket időben végrehajtják.

Mindenkinek, aki a büntetés-végrehajtási rendszerben dolgozik, és munkája során találkozik az áldozattal, ismernie kell az egyéni értékelést, ezért az egyéni értékelést írásban kell elkészíteni. Csak így ismerheti meg az esetet minden olyan hatóság, amely a büntetőeljárás későbbi szakaszaiban találkozik az áldozattal, és csak így tervezhetik meg a hatóságok mindazon intézkedések végrehajtását, amelyekkel megelőzhető a másodlagos viktimizáció. Az egyéni értékelés módosításait vagy frissítéseit, valamint az intézkedéseket szintén írásban kell meghatározni, hogy a büntetőeljárás során minden későbbi szakértő számára egyértelmű legyen.

Elfogadhatatlan, ha bizonyos intézkedéseket az eljárás bizonyos szakaszaiban (pl. a nyomozás során) sikeresen végrehajtanak, de később (pl. a főtárgyaláson) elfelejtik és nem hajtják végre őket.

Az áldozatokról szóló irányelv a tagállamokra bízta az egyéni értékelés elkészítésének eljárását. Az irányelv előírja, hogy figyelembe kell venni az áldozat személyes jellemzőit, a bűncselekmény típusát és körülményeit, valamint az egyéb körülményeket. Különös figyelmet

fordít a bűncselekmények áldozataira, de nem ad további utasításokat az egyéb körülmények figyelembevételére vonatkozóan. Az egyéni értékelés elkészítésének céljától függően szükséges figyelembe venni (a bűncselekmény körülményein kívül):

- az áldozat és az elkövető közötti kapcsolatot, valamint azt, hogy az áldozat együtt él-e az elkövetővel (az áldozat szoros vagy vérségi kapcsolata általában veszélyesebb),
- erőszakos volt-e az elkövető az áldozattal szemben, és milyen erőszakot alkalmazott az elkövető,
- a bűncselekmény ismétlődik-e, vagy az intenzitás fokozódik-e (pl. az elkövető fokozza-e az erőszakot),
- az elkövető már megfenyegette az áldozatot; az áldozat úgy érzi, hogy az elkövető képes a fenyegetéseket valóra váltani (mert már megpróbálta megtámadni, vagy fegyverrel, vagy veszélyes tárgyakkal fenyegette meg).
- az elkövetőnek olyan mentális egészségügyi problémái vannak, amelyek miatt veszélyt jelenthet önmagára vagy másokra,
- az elkövetőnek függőségi problémái vannak,
- az áldozat anyagilag vagy más módon függ az elkövetőtől,
- az áldozat kora, fogyatékosága, mentális vagy fizikai egészségi problémái, vagy más körülmény miatt kiszolgáltatottabb, és nem tudja megvédeni magát az erőszakkal szemben,
- van-e az áldozatnak fejlett kapcsolati hálójája, és szerepel-e a bűncselekmények áldozatait segítő programok valamelyikében,
- az áldozat rémült, sokkos állapotban, stressz alatt van,
- az áldozat nem rendelkezik annak az országnak az állampolgárságával, amelyben tartózkodik, és nem ismeri annak az országnak a nyelvét,
- a sértettre, az elkövetőre vagy a bűncselekményre vonatkozó egyéb körülmények, amelyek egy adott esetben növelik vagy csökkentik a sértett veszélyeztetettségét, és amelyeket a hatóság az egyéni értékelés elkészítésekor észlel.

Egyes országok egyéni értékelést készítenek egy kérdőív segítségével, amelyben "pontokat" gyűjtenek. Az összegyűjtött pontok alapján határozzák meg a veszélyeztetettség szintjét. Az egyéni értékelés elkészítésének ez a módja azért jó, mert szabványosított, és (ha a kérdőív

megfelelően van összeállítva) csökkenti annak lehetőségét, hogy az egyéni értékelést az áldozattal együtt készítő személy figyelmen kívül hagyjon bármilyen fontos körülményt. Másrészt a szabványosítás miatt előfordulhat, hogy egy olyan körülményt, amely az áldozatot nagy veszélybe sodorja, figyelmen kívül hagynak, mert a kérdőív nem ad neki elég súlyt. A kérdőív helyes használata az egyéni értékelés elkészítéséhez ezért arra irányulna, hogy megvizsgálja, hogy egy adott esetben adottak-e a feltételek, vagy az áldozat kifejezett kívánsága a különleges védelmi szükségletekkel kapcsolatos védelmi intézkedés; még "alacsonyabb" veszélyeztetettség esetén sem jelentheti ez automatikusan azt, hogy egy adott áldozat nem jogosult semmilyen védelmi intézkedésre.

Hangsúlyozni kell, hogy az egyéni értékeléseket az áldozat szoros bevonásával kell elvégezni, és figyelembe kell venni az áldozat kívánságait, beleértve a különleges intézkedésekből származó előnyöket is. A tagállamoknak ebben közvetlenül az áldozatokról szóló irányelv 22. cikkének hatodik bekezdése ad iránymutatást. Az egyéni értékelés tehát nem lehet formáság, hanem átfogóan kell elkészíteni. Azt is figyelembe kell venni, hogy az egyéni értékelés, amelyet például a rendőrök az áldozattal való első találkozáskor készítenek (esetleg az esemény helyszínén, amikor az áldozat sokkos állapotban vagy az esemény hatása alatt lehetett), egyedi, és idővel változhat. Célszerű lenne az egyéni értékelést minden olyan eljárási cselekmény előtt, amelyben az áldozat részt vesz, felülvizsgálni és az áldozattal együtt aktualizálni, és figyelembe venni más, a büntetőeljárásban részt nem vevő, de az áldozat élethelyzetét ismerő és segítséget nyújtó szervezetek és intézmények esetleges véleményét (szociális ellátórendszer, civil szervezetek, menedékházak, terapeuták, orvosok stb.). Az egyéni értékeléshez hasonlóan a védelmi intézkedések meghatározásának is az áldozatok tényleges szükségletein kell alapulnia, és nem függhet az adott szakember egyéni véleményétől.

Az áldozatokról szóló irányelv különös figyelmet fordít a gyermekkorú áldozatokra: minden kiskorú áldozat különleges védelmi szükségletekkel rendelkező személy. A tagállamoknak mindig az egyes gyermekek szükségleteihez kell igazítaniuk az eljárásokat, és konkrét esetekben minden olyan intézkedést végre kell hajtaniuk, ami csökkentheti a gyermekek másodlagos áldozattá válását.

4. NEMZETI KERET

A nők elleni erőszak gyakorisága és jogi keretezése Magyarországon

Bár a magyar jogszabályok nem tárgyalnak nemi alapú erőszakot, a családon belüli erőszak és a (szexuális) zaklatás áldozatainak védelmét kiemelik. Az egyenlő bánásmódról szóló jogszabály (2003. évi CXXV. törvény) a nemet a hátrányos megkülönböztetéssel szemben elsődlegesen védett tulajdonságként határozza meg. A zaklatásról szóló 10. cikk a szexuális zaklatást is tartalmazza, mint ami "rendszeresen hosszan tartó folyamatot feltételez, és lehet szexuális vagy más jellegű". (Az egyenlő bánásmódról szóló (2003. évi CXXV.) törvény).¹⁸

2012 óta a megreformált büntetőtörvénykönyv (2012. évi C. törvény, 197. szakasz)¹⁹ meghatározza és szankcionálja a párkapcsolati erőszakot ("kapcsolati erőszak"). A (volt) partnerrel szemben fizikai erőszak vagy megalázás formájában elkövetett kárt vagy súlyos nélkülözésnek való kitettséget legfeljebb két évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti (212. cikk). A meghatározás olyan esetekre terjed ki, amikor valaki rendszeresen sérti a partnere emberi méltóságát, megalázza, erőszakoskodik vele, vagy gazdasági visszaélést követ el az áldozattal szemben, és ezáltal súlyos nélkülözésnek teszi ki. **Partnernek számít a jelenlegi vagy volt házastárs, élettárs vagy bejegyzett élettárs, aki a vétség elkövetésekor vagy azt megelőzően együtt él vagy élt az elkövetővel.** Az azonos körülmények között elkövetett testi sértés és becsületsértés olyan bűncselekmények, amelyek szigorúbban büntetendők, mint az idegenek közötti testi sértés és becsületsértés. További jogszabályok büntetik a szexuális erőszakot (amely 1997 óta a házasságon belül is büntetendő). A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak (196. és 197. cikk) súlyosabb büntetést von maga után, ha az elkövető az áldozat élettársa, házastársa, szülője vagy gyámja.

A 2009. évi LXXII. törvény szabályozza az úgynevezett **megelőző távoltartást a hozzátartozók között**, beleértve az élettársakat, a gyermekeket és más rokonokat, a nemek meghatározása nélkül. E törvény alapján a rendőrség elrendeli az ideiglenes távoltartási

¹⁸ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300125.tv>

¹⁹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>

végzést (2/2018. (I. 25.)), ha valakit a hozzátartozója kitesz bárminek, ami veszélyezteti a méltóságát, az életét, a szexuális autonómiáját vagy a fizikai és/vagy pszichológiai jólétét.²⁰

Az elmúlt néhány évben a nők elleni erőszakkal kapcsolatos kormányzati megközelítés egyre közönyösebbé vált. 2015-ben egy parlamenti határozat²¹ nyomán megfogalmazták a "kapcsolati erőszak" elleni nemzeti stratégiát. A dokumentum idézte a vonatkozó nemzetközi szerződéseket és ajánlásokat (CEDAW, Isztambuli Egyezmény), és megemlíttette a probléma minden fontos aspektusát. Azóta Magyarország kilépett az Isztambuli Egyezményből is. A korábbi *Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányelvek és célkitűzések 2010-2021* (1004/2010 I.21)²² még alaposan tárgyalta a nők elleni erőszakot mint strukturális társadalmi problémát. A jelenleg hatályos *A nők szerepének erősítése a családban és a társadalomban* akcióterv (2021-2030) azonban már egyáltalán nem említi a nők elleni erőszakot a kormány által kezelni kívánt problémák között. (1685/2020. számú kormányhatározat. (2020. október 22.).²³

Adatok a nők elleni erőszak előfordulásáról Magyarországon

A nők elleni erőszak, és különösen a párkapcsolati erőszak súlyos probléma Magyarországon. A gyakoriságra vonatkozó adatok azonban hiányosak. A legutóbbi reprezentatív adatsor a mai napig az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) 2012-es kutatásából áll rendelkezésünkre. Az FRA a 18 éves kor alatt és az elmúlt 12 hónapban tapasztalt erőszakra is rákérdezett. Winkler Zsuzsanna és Wirth Judit, a NANE tagjai ezeket a prevalencia arányokat összevetették a magyar demográfiai és bűnügyi statisztikákkal.²⁴ Tóth Olga 2018-as tanulmánya²⁵

²⁰ A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazandó távoltartási végzésről szóló 2009. évi LXXII. törvény. Letöltve: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900072.tv>

²¹ Az Országgyűlés 30/2015 (július 7.) határozata a kapcsolati erőszak elleni hatékony küzdelmet elősegítő nemzeti stratégia céljainak meghatározásáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a15h0030.OGY>.

²² Korm. határozat a *Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányok és Célok 2010-2021*, <https://njt.hu/jogszabaly/2010-1004-30-22>

²³ A Kormány 1516/2022. (X. 28.) Korm. határozata, <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1685-30-22>.

²⁴ Wirth Judit - Winkler Zsuzsanna, NANE. 2015. *Nők elleni erőszak az adatok tükrében. FRA-népességbűnügyi statisztikák*. [A nők elleni erőszak az adatok tükrében. FRA és a nemzeti bűnügyi statisztikák] (PPT) <https://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/nane-fra-nepesseg-enyubs-final-2014-w-w-2015jun19.pdf?fbclid=IwAR0xIjXu2xxkgs7jtM7GYMuJWYbe4NtTIsRjz0u-vOiunMdpMyMZABPmkfQ>

²⁵ Tóth Olga: "A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon. Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése" [Párkapcsolati erőszak a nők ellen Magyarországon. Az elmúlt 20 év kutatásainak összefoglalása].

áttekintést ad a nemi alapú erőszak magyarországi gyakorisági adatairól, összehasonlítva a 2012-es FRA-kutatást a magyar TÁRKI kutatóintézet 1988-as kutatásával. Tóth tanulmánya más, nem reprezentatív adatgyűjtésekre is hivatkozik (pl. egy nem reprezentatív vizsgálatra, amely az idősebb, 60 év feletti nőkre összpontosított²⁶).

Így a következő prevalencia-adatok érvényesek Magyarországon a 18-74 év közötti nők mintájában, 15 éves koruk óta:

- A nők 19%-a (1998-ban 13%) szenvedett el élete során fizikai erőszakot partnere részéről. A 2011-es népszámlálás alapján ez 765.000 nőt jelent Magyarországon.
- 7% szenvedett el szexuális erőszakot partnertől (és 3% szenvedett el szexuális erőszakot egyéb személytől).

Az adatokat lebontva adott évre vonatkozóan, a 10 milliós magyar lakosság körében közel 200 000 nő él fizikai és/vagy szexuális erőszakkal jellemezhető bántalmazó párkapcsolatban.

- 49% (1998-ban 22%) van kitéve partnerétől szóbeli-lelki erőszaknak, beleértve a zaklatást és a fenyegető kontrollt. Ez Magyarországon közel 2 millió nőt jelent.
- 10 % számolt be a közös gyermekek felhasználásával történő zsarolásról.

A látencia rendkívül magas. Ha ezeket a prevalencia adatokat összevetjük a magyar bűnügyi statisztikákkal (Winkler-Wirth 2015), azt látjuk, hogy a fizikai párkapcsolati erőszak eseteinek mindössze 0,005%-át veszi nyilvántartásba a rendőrség. A bűnügyi statisztikák szerint 2011-ben 2880 nő vált párkapcsolati erőszak áldozatává.²⁷

A meglévő keret és a kockázatértékelés végrehajtása

Az alábbi fejezetben az egyes hatóságok, intézmények és szervezetek kockázatfelmérési kötelezettségét vizsgáljuk párkapcsolati erőszak esetében.

2018, *socio.hu Társadalomtudományi Szemle*. DOI: 10.18030/socio.hu.2018.4.1

<https://socio.hu/index.php/so/article/view/688> <https://socio.hu/index.php/so/article/view/688>

²⁶ Tóth Olga, Róbert Katalin (2012): Intimate Partner Violence against older Women, National Report Hungary <http://mek.oszk.hu/15800/15885/15885.pdf>

²⁷ KSH (Központi Statisztikai Hivatal): *Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények* [Közeli hozzátartozók elleni erőszakos esetek] <https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>

Rendőrség

A hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok körét a 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás²⁸ rögzíti. Ez alapján minden hozzátartozók közötti erőszakra utaló segélyhívás vagy bejelentés esetén kötelesek a helyszínre rendőrt irányítani, aki köteles megvizsgálni az ideiglenes megelőző távoltartás meghozatalának szükségességét vagy szabálysértési vagy büntetőeljárás megindítását, amennyiben hozzátartozók közötti erőszakra utaló jeleket észlel. A kivizsgálás része a bántalmazó előállítása, kihallgatása, bizonyítékok gyűjtése és az áldozat megfelelő tájékoztatása az elérhető segítőszolgáltatokról (anyaotthonok, menedékházak, stb.), a feljelentés joghatásairól, az ideiglenes megelőző távoltartásról és amennyiben magánindítványra büntetendő bűncselekmény gyanúja is felmerül, annak menetéről. Amennyiben a bántalmazót (bármennyi időre) elzárták, kötelesek előzetesen tájékoztatni a bántalmazottat a korlátozó kényszerintézkedés megszüntetésének pontos idejéről, ill. a lehetőségekről is informálniuk kell a bántalmazottat, ha nem érzi magát biztonságban.

A Belügyi Szemle 2022/8. számában jelent meg Héra Gábor szociológus kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről szóló tanulmánya²⁹. 2018 és 2021 között több település szociális ellátórendszer intézményei és rendőrségi munkatársaival végzett interjúk során többek között a hatóságok és intézmények által párkapcsolati erőszak esetén követendő protokollokra, kockázatelemzési folyamatokra is rákérdezett. A szociális dolgozók többsége pozitívként értékelte a rendőrséggel való együttműködést és elégedettek a rendőri intézkedéseket illetően, azonban a személyesen tett feljelentések kapcsán öten több esetben tapasztaltak negatív, áldozathibáztató attitűdöt a rendőrség részéről; vagy amikor megpróbálták lebeszélni az áldozatot a feljelentés megtételéről és csak a szociális dolgozó kitartásának és jelenlétének volt köszönhető, hogy végül nem tudták semmibe venni az ügyet.

²⁸ 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás - a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról:

https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A18U0002.ORF&targetdate=ffffff4&printTitle=2/2018.+%28I.+25.%29+ORFK+utas%C3%ADt%C3%A1s&referer=http%3A//net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi%3Fdocid%3D00000001.TXT

²⁹ Héra Gábor (2022): A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről; Belügyi Szemle 2022/8., <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/9018/7345>, DOI: 10.38146/BSZ.2022.8.3

Érdekes módon a rendőrség részéről nyilatkozott interjúalanyok az áldozatokat említik, mint az eljárás elindításának elsődleges akadálya, mert szerintük az áldozatok gyakran nem tesznek terhelő vallomást, vagy azt később visszavonják, ill. nem áll rendelkezésre megfelelő bizonyíték. Azonban magánindítvány nem vonható vissza (Btk. 31. § (6)), ill. áldozatok beszámolóiból kiderül, hogy gyakran a közvetett vagy közvetlen bizonyítékokat sem vizsgálja a rendőrség.

Azt szintén nem veszik figyelembe, hogy az áldozatok (jogosan) félnek a bántalmazó bosszújától és ezért nem mernek lépéseket tenni, ill. ha a bántalmazó befolyásos, hatalommal rendelkezik, nem bíznak a felelősségre vonása sikerességében. A tanulmány szerint emiatt fordul elő, hogy a rendőrség néha megpróbálja más tényállás miatt elindítani az eljárást.

A RISKFREE kutatásban részt vett interjúalanyok beszámolóit, ill. a segélyvonalon és egyéb fórumokon, kutatásokban áldozatok által megosztott tapasztalatok rávilágítanak a gyakorlati hiányosságokra és hogy a szakszerű és jogszerű eljárás a rendőrök részéről a valóságban az esetek jelentős részében nem valósul meg. Az interjúalanyok közül tízen legalább egyszer kihívták a rendőrséget, de szinte kivétel nélkül arról számoltak be, hogy a rendőrök lekicsinylően, áldozathibáztató módon kommunikált velük, nem vizsgálták meg kellően a kapcsolati erőszakra utaló jeleket még súlyos fizikai abúzus esetén sem.

Civil szervezet - NANE

A NANE minden segítő tevékenységének kötelező része a szervezetet különböző formában megkereső érintettekkel vagy segítőikkel közösen végzett a kockázatelemzés és biztonsági tervezés.

Ezen tevékenységek közé tartozik a segélyvonal és az önsegítő "Erő a változáshoz" támogató csoportok, valamint az integrált ügyféllátás. A protokoll szerint a segítőik az ún. "Nagy 26" kérdőívet veszik alapul, melyet a minnesotai Duluthban, a családon belüli erőszak elleni beavatkozási program (DAIP) keretében dolgoztak ki az elkövető veszélyességének felmérésére. A kérdőívet általában a hívó/érintett helyzetéhez igazítják, és az áldozatot arra

ösztönzik, hogy bízzon a megérzéseiben, mivel ő ismeri legjobban a bántalmazót és azt, hogy mire képes. Ez a kockázatértékelési eszköz nyilvánosan elérhető a szervezet honlapján³⁰.

Emellett évente több alkalommal kerül megszervezésre akkreditált szakember képzésünk szociális munkások és más intézmények szakmai segítői számára, ahol ezt a kockázatfelmérési eszközt, valamint egy másik, az Egyesült Királyságból származó példát, a CAADA³¹ (Coordinated Action Against Domestic Abuse) által az IDVA-k (Independent Domestic Violence Advisers, független családon belüli erőszakkal foglalkozó tanácsadók) és más ügynökségek számára ajánlott kockázatfelmérő ellenőrző listát a képzési anyag részeként és gyakorlati útmutatóként kerül bemutatásra, amelyet a mindennapi munkájuk során alkalmazhatnak.

A NANE segítői tevékenységei során a kockázatfelmérést mindig a veszély szintjéhez és az áldozat elérhető erőforrásaihoz és körülményeihez igazított biztonsági tervezés követi (pl. az áldozatnak van hova mennie; a bántalmazóval együtt él, vagy már elköltözött; vannak-e gyermekei stb.).

Intézmények, menedékhelyek

Az Országos Kríziskezelő és Információs Segélyvonal³², amely országos szintű áttekintéssel rendelkezik a családok átmeneti otthonaiban, a titkos menedékhelyeken és anyaotthonban rendelkezésre álló férőhelyekről, saját kérdőívet használ a kockázat felmérésére. A kérdések listája és a kockázat mérésének módja nem nyilvános.

A magyarországi titkos menedékhelyek a "BIG 26"-ot használják a hozzájuk forduló nők esetében kockázatfelmérésre.

A gyermekjóléti központok általában nem végeznek kockázatfelmérést, habár a jelzőrendszer tagjai és kötelesek lennének jelenteni, amennyiben bántalmazás jeleit veszik észre egy gyermeknél.

³⁰The 'Big 26', (Duluth, Minnesota): <https://nane.hu/wp-content/uploads/kockazatfelmero-kerdoiv-26.pdf>

³¹ "Erő a változáshoz" kézikönyv, 2. melléklet: Kockázatfelmérő eszközök, 195. o.: <https://nane.hu/wp-content/uploads/Ero-a-valtozashoz.pdf>

³² Országos Kríziskezelő és Információs Segélyvonal: <https://okit.hu/>

Ezen intézmények kockázat felmérésre vonatkozó kötelezettsége nincs törvényileg szabályozva.

Az EU irányelv Magyarországra is érvényes, de a gyakorlatban kockázatelemzés, mely az áldozatvédelem során nyújtandó szolgáltatások körét is meghatározza, a legtöbb esetben nem valósul meg és ezek alkalmazásának hiánya nem vonja maga után az intézetek, hatóságok felelősségre vonását³³.

5. A TÚLÉLŐ NŐKKEL VÉGZETT KUTATÁS EREDMÉNYEI: ÖSSZEFOGLALÓ, KÖVETKEZTETÉSEK

A NANE 2022 augusztusa és októbere között kutatást végzett olyan magyar nők körében, akik a 2020 márciusa utáni időszakban párkapcsolati bántalmazás miatt kértek segítséget. A kérdőívezés során a NANE 26 interjút készített és elemzett. A nők kétharmada a 30-50 éves korosztályba tartozik. A legfiatalabb interjúalany 21 éves volt, a legidősebb pedig 52 éves. A válaszadók fele a fővárosban, Budapesten él, 4-en kisvárosokban, 7-en nagyobb városokban, 5-en pedig átmenetileg a fővároson kívüli női menedékhelyeken élnek (ők eredetileg kisebb falvakból származnak). 1 válaszadó egy szomszédos országban él. A legtöbb válaszadónak - 8 esetet leszámítva - van gyermeke (közel 70%).

Tekintettel a járvány közelmúltbeli időszakára, néhány nő az interjú időpontjában még mindig kapcsolatban állt az elkövetővel. Néhány esetben (3) még együtt is éltek: vagy a közös ingatlanban, mivel a válóper még folyamatban volt, vagy párként, mivel a nő még nem talált a kapcsolatból kiutat. Sokak számára a gyermekek feletti közös felügyeleti jog rendszeres kapcsolatot jelent az áldozat és az elkövető között. **A bántalmazóval való szoros kapcsolat, különösen az együttélés, fokozott kockázati tényező**, amelyet minden esetben figyelembe kell venni. A nemzetközi szakirodalommal összhangban azonban a nők számára akkor is nőtt

³³ EIGE (2019 November) Risk assessment and management of intimate partner violence in the EU, <https://eige.europa.eu/publications/risk-assessment-and-management-intimate-partner-violence-eu?lang=es>

az ellenük elkövetett zaklatás, és a súlyosabb bántalmazás kockázata, amikor (megpróbálták) elhagyni az elkövetőt.

Fontos, hogy a világjárvány egybeesett az erőszak új fajtáinak megjelenésével, az erőszak növekvő gyakoriságával és/vagy súlyosságával. Ennek egy része a lezárásokhoz, a home office széleskörű bevezetéséhez és a világjárvány miatti intézkedések egyéb következményeihez kapcsolódott. A bántalmazott nők elszigeteltsége sok elkövetőt "bátorított" a bántalmazás súlyosabb formáinak alkalmazására, mivel a bántalmazás jelei rejtve maradhattak, láthatatlanná váltak még az áldozat közvetlen környezete (kollégák, családtagok) számára is. Következésképpen **a világjárvány több szempontból is növelte az áldozatok kockázatát, amit a** támogatási folyamat során figyelembe kellett volna venni. Ráadásul a támogató szolgáltatások még kevésbé voltak elérhetőek, mint korábban.

Kutatásunkban összesen 9 nő **egyáltalán nem kért segítséget intézményektől. Több okot is megneveztek, de az elkövetőtől való félelem állt az első helyen.** Ez arra utal, hogy a rendőrség és egyéb intézmények kudarcot vallanak az áldozatok biztonságának megteremtésében és az újbóli áldozattá válás megelőzésében. Egy megfelelő kockázatfelmérési rendszer, amely ezeket kiemelten kezelné, valószínűleg elősegítené, hogy több nő jelentse a bántalmazást.

A kérdőív tartalmaz olyan elemeket, amelyek megegyeznek egyes kockázatfelmérési kérdésekkel, pl. az erőszak formáira, az elkövetővel való kapcsolatra és annak hosszára, a bántalmazás fokozódására vonatkozóan. **Volt olyan interjúalany, akinek korábban még soha nem tették fel ezeket a kérdéseket, ami azt jelenti, hogy nem kaptak megfelelő kockázatelemzést sem.** Az egyik áldozatnak a helyi családsegítő segített helyet találni egy anyaothonban. A menedékhelyre való érkezéskor beszélgetett egy pszichológussal, de csak gyerekekről volt szó. Tehát nem végeztek megfelelő kockázatfelmérést (sem megfelelő pszichológiai támogatást). Ez az eset jól tükrözi a magyar intézményi támogatás hiányosságait.

Több nő is említette, hogy az elkövetőnek voltak **rokoni vagy más ismeretségi kapcsolatai a rendőrségen**, akik a bántalmazó pártját fogták, és nem léptek fel a további bántalmazás megakadályozása érdekében. Az is több esetben előfordult, hogy a bántalmazó **megfenyegette a** helyi családsegítő központok szociális munkásait, a gyermekjóléti

ügyintézőket vagy a közös gyermekek tanárait, akik utána féltek fellépni ellene, és teljes mértékben a nőkre hárították annak felelősségét, hogy tegyenek a bántalmazás ellen, magára hagyva őket és gyermekeiket a veszélyben.

A szakszerűtlen eljárás, valamint a rendőrség, az egészségügyi szakemberek vagy más hatóságok **elfogult, áldozathibáztató hozzáállása**, melynek következtében következetesen alábecsülik a bántalmazás súlyosságát és a további eskalálódás kockázatát, nem körültekintően vizsgálják ki az eseteket, vagy teljesen figyelmen kívül hagynak alapvető bizonyítékokat, szintén jelentősen növeli a bántalmazás kockázatát. Emellett több olyan eset is volt, amikor a rendőrség csak azt vette figyelembe, ami a helyszínre hívásuk napján történt, a szisztematikus, hosszú ideje tartó bántalmazás részleteit nem.

Példák az áldozatokkal szembeni nem megfelelő bánásmódra a különböző intézmények, hatóságok részéről: az egyik áldozatot a bántalmazó jelenlétében hallgatták ki a rendőrségen, az elkövető alig 1 méterre ült tőle, miközben még mindig a fizikai erőszak sokkhatása alatt volt; a rendőrség nem ellenőrizte az orvosi látletet sem. Az interjúalanyok megemlézték, hogy a rendőrség figyelmen kívül hagyta az olyan alapvető bizonyítékokat, mint a sérülések, fenyegető üzenetek, hangfelvételek. Több esetben figyelmeztették a nőket, hogy az elkövető hamis megvádolása miatt eljárást indíthatnak ellenük. A párkapcsolati erőszaknak gyakran emiatt a hozzáállás miatt következmény nélkül marad.

Ezek a példák rávilágítanak az **intézményi áruulás** az intézmények folyamataiba és mindennapi működésébe való beágyazottságára, és hogy a témához való hozzáállásuk ellentétes az áldozatok védelmének és támogatásának biztosításával kapcsolatos feltételezett feladataikkal. Ez óriási veszélynek teszi ki a bántalmazott nőket és gyermekeiket, tehetetlenné és kiszolgáltatottabbá teszi őket a bántalmazókkal szemben.

Több nő arról számolt be, hogy a pszichológusok és szociális munkások **ismereteinek hiánya a bántalmazó kapcsolatok természetéről és a trauma hatásáról** azt eredményezte, hogy az áldozatok tovább maradtak a bántalmazó kapcsolatban, és internalizálták a bűntudatot és szégyenérzetet. Csak jóval később, miután saját maguk szereztek ismeretet a témában, vagy találtak egy támogató segítőt, tudták felismerni a helyzetüket és további lépéseket tenni saját (és gyermekeik) biztonsága érdekében. Az egyik interjúalanyról PTSD tüneteire tévesen diagnosztizáltak bipoláris zavart, gyógyszert írtak fel neki, aminek hatására depressziós lett,

öngyilkossági gondolatokkal küzdött. Egy másik nő hat különböző pszichológusnál járt, akik őt hibáztatták a bántalmazásért, mire eljutott mostani segítőjéhez, aki megfelelő támogatást tud neki nyújtani.

A nők azt is megemlítették, hogy a területen szakértelemmel rendelkező **konkrét szervezetekhez** és azok szolgáltatásaihoz **korlátozottan vagy egyáltalán nem férnek hozzá**, ami megnehezítette az áldozatok számára, hogy tájékozódjanak a lehetséges kockázatokról, lehetőségekről, és hogy informált döntést hozzanak kapcsolataikról.

A kockázatértékelés súlyos hiányosságaihoz kapcsolódó másik szempont a **bántalmazó szülővel együtt élő gyermekek biztonságának értékelésére** vonatkozik. Nemcsak a bántalmazott nők nem kaptak megfelelő támogatást, de az intézmények hajlamosak figyelmen kívül hagyni a gyermekek szükségleteit és a bántalmazás rájuk gyakorolt negatív hatásait is. A kutatásunkban három nő számolt be arról, hogy gyermekeiket részben a bántalmazó apa felügyeletére bízták. Még a bíróság döntése is figyelmen kívül hagyta a bizonyítékokat, és elmulasztotta a kockázatértékelést.

6. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

Az interjúalanyok beszámolóí alapján elmondható, hogy az erőszak további előfordulásának és eszkalálódásának kockázatát jelentősen növelheti, hogy a gyakorlatban az esetek nagy hányadánál nem történik sem formális, sem informális kockázatfelmérés az adott helyzetben intézkedő hatósági személy (rendőr) vagy a szociális ellátórendszer intézmények dolgozói által az áldozattal való kapcsolatfelvételkor. A kapcsolati erőszak esetek rendőrségi kezelésének lépéseit az 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás szabályozza, azonban az interjúalanyok beszámolóí szerint ezek ritkán valósulnak meg ténylegesen. A tíz főből mindannyian áldozathibáztató magatartásról, lekicsinylő, az áldozat szavahihetőségét megkérdőjelező hozzáállásról számoltak be. A bántalmazó tetteinek egyik esetben sem lett hosszú távú következménye.

A szociális ellátórendszer intézményeiben (pl. gyermekjóléti szolgálatok, anyaothonok, menedékhelyek stb.) használt kockázatfelmérés esetleges, nem standardizált, egyedül a titkos menedékhelyek használják a kifejezetten párkapcsolati erőszak veszélyességét mérő

‘Nagy 26’ kockázatfelmérő kérdőívet, a többi intézményben főként informális vagy semmilyen eszközt nem alkalmaznak. Az erre vonatkozó EU-s irányelvet nem implementálták.

A NANE Egyesület segítő tevékenységei során az ún. ‘Nagy 26’ kérdőívet használja kockázatelemzés céljából és szociális szakembereknek, pszichológusoknak tartott képzésein is ezt az eszköz használatát népszerűsíti.

Az áldozatok védelme, az erőszak eszkalálódásának kockázata csökkentésére, hosszú távon az erőszak megszüntetése érdekében az egyik legfontosabb lépés lenne, hogy a rendőrség, hatóság és egyéb intézmények minden helyzetben végezzenek kockázatfelmérést, szakszerűen járjanak el, felismerjék a párkapcsolati erőszakra utaló jeleket, legyen a bántalmazó kapcsolatok dinamikájáról, a trauma tüneteiről ismeretük és higgyenek az áldozatnak.